

ΤΕΤΑΡΤΗ 18 – 05 – 2016

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ
ΤΗΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
Ο.Π. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. Με ανάλογο τρόπο και οι οικοδόμοι και όλοι οι άλλοι (τεχνίτες)· δηλαδή χτίζοντας με καλό τρόπο σπίτια, θα γίνουν καλοί οικοδόμοι, χτίζοντας όμως με κακό τρόπο, κακοί. Γιατί, αν δεν ήταν έτσι τα πράγματα, καθόλου δεν θα χρειαζόταν ο δάσκαλος, αλλά όλοι θα ήταν καλοί ή κακοί από τη γέννησή τους, Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές· δηλαδή κάνοντας όσα συμβαίνουν στις συναλλαγές μας με τους άλλους ανθρώπους γινόμαστε άλλοι δίκαιοι και άλλοι άδικοι, κάνοντας όμως όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και συνηθίζοντας να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος, άλλοι (γινόμαστε) ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο συμβαίνει και με όσα έχουν σχέση με τις επιθυμίες και με την οργή (μας)· άλλοι δηλαδή γίνονται σώφρονες και πράοι, ενώ άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, άλλοι με το να συμπεριφέρονται σ’ αυτά με αυτόν τον συγκεκριμένο τρόπο και άλλοι με εκείνο τον τρόπο. Και με έναν λόγο λοιπόν από όμοιες ενέργειες διαμορφώνονται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Γι’ αυτό πρέπει να προσδίδουμε μία ορισμένη ποιότητα στις ενέργειές μας· γιατί σύμφωνα με τις διαφορές αυτών διαμορφώνονται και τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας.

B1.

- **πολιτεία πολιτείας αγαθή φαύλης:** Ο Αριστοτέλης συνήθως κάνει διάκριση ανάμεσα στα ορθά πολιτεύματα και τις παρεκβάσεις τους, δηλαδή τις εκτροπές από αυτά. Αυτή τη διάκριση θα τη συναντήσουμε παρακάτω, στις ενότητες από τα Πολιτικά. Εδώ όμως δεν αναφέρεται σ' αυτό· εδώ προϋποτίθεται ότι ο νομοθέτης επιδιώκει σε κάθε περίπτωση το καλό των πολιτών· απλώς μπορεί να μην έχει πάντοτε επιτυχία στον στόχο του αυτόν. Παρόμοια, σε άλλο χωρίο των *Ηθικών Νικομαχείων*, ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για νόμο που είναι κείμενος ὀρθῶς και έχει επιτυχία, και για νόμο ἀπεσχεδιασμένον (δηλαδή προχειροφτιαγμένο), που δεν έχει επιτυχία.
- **γίνεται... φθείρεται...:** Οι έννοιες αυτές αποτελούν θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος ήδη από τις απαρχές της φιλοσοφικής σκέψης (κι ένα έργο του Αριστοτέλη έχει τον τίτλο *Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς*).
- **ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται:** Ὅπως διαβάζουμε αλλού στα *Ηθικά Νικομάχεια*, συμβαίνει και το αντίστροφο: οι ἕξεις γίνονται η πηγή των αντίστοιχων ενεργειῶν, και έτσι δημιουργείται ένας κύκλος. Ας πάρουμε ως παράδειγμα την ανδρεία: συνηθίζοντας να περιφρονούμε τους κινδύνους γινόμαστε ανδρείοι, και, αφού γίνουμε ανδρείοι, μπορούμε να αντιμετωπίσουμε ακόμη καλύτερα αυτά που προκαλούν φόβο.

B2.

Με το τροπικό επίρρημα «οὕτω» που είναι ομοιωματικό προς τα προηγούμενα ο φιλόσοφος χρησιμοποιεί **αναλογικό συλλογισμό**: όπως για την εκμάθηση των τεχνῶν είναι απαραίτητος ο εθισμός σε κατάλληλες ενέργειες, έτσι και για την κατάκτηση των ηθικών αρετῶν έχει σημασία η επανάληψη ἰδίων πράξεων («ὁμοίων ἐνεργειῶν»). Με τον συμπερασματικό σύνδεσμο «δὴ» **ανακεφαλαιώνονται** τα προηγούμενα, ενώ ο μεταβατικός σύνδεσμος «καὶ» **εισάγει το νέο επιχείρημα**, με το

οποίο δείχνει ότι και στις αρετές ισχύει το ίδιο που συμβαίνει στις τέχνες. Όπως η κατάλληλη ή η ακατάλληλη άσκηση κάνει τον τεχνίτη καλόν ή κακόν αντίστοιχα,

έτσι και η ποιότητα του εθισμού στον χώρο των αρετών καθορίζει την ποιότητα των αποκτημένων αρετών.

«**πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι... οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως.**»

Ο Αριστοτέλης προβαίνει στην παρουσίαση τριών παραδειγμάτων για να δείξει ότι, όπως και στις τέχνες, έτσι και στις αρετές η απόκτησή τους γίνεται με τον εθισμό και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που προηγήθηκε.

Τα παραδείγματα, ως τρόπος τεκμηρίωσης, αναφέρονται σε αρετές που συνδέονται με τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι:

- ✓ **συναλλάσσονται** μεταξύ τους (κοινωνικές σχέσεις),
- ✓ **αντιμετωπίζουν** τις δύσκολες καταστάσεις της ζωής τους και
- ✓ **διαχειρίζονται** τις επιθυμίες τους.

Επίσης, παρατηρούμε ότι ο φιλόσοφος διακρίνει δύο αντίθετους τρόπους συμπεριφοράς: ο ένας οδηγεί στην κατάκτηση των ηθικών αρετών, ενώ ο άλλος όχι.

Ειδικότερα, το πρώτο παράδειγμα «**πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι**» αναφέρεται στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μαθαίνουν να συναλλάσσονται, αυτός καθορίζει και την ποιότητα του χαρακτήρα τους ως προς αυτό. Αν μαθαίνουν να είναι δίκαιοι στις συναλλαγές τους, γίνονται δίκαιοι, αν όχι, άδικοι. Η διαμόρφωση του ήθους γίνεται υπόθεση του ίδιου του ανθρώπου, ο οποίος και έχει την ευθύνη των πράξεων του.

Με το δεύτερο παράδειγμα «*πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοὶ*» ο Αριστοτέλης δείχνει ότι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν τις δύσκολες και αντίξοες καταστάσεις στη ζωή τους, διαμορφώνει τη στάση και τη συμπεριφορά τους. Έτσι αν μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν ψύχραιμα και με σθένος τις δυσκολίες χωρίς να αγνοούν τους κινδύνους, γίνονται ανδρείοι, αν όχι, δειλοί.

Τέλος, το τρίτο παράδειγμα παραπέμπει στις επιθυμίες και στα ανθρώπινα πάθη. «*Ομοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφονται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως.*» Με αυτό ο Αριστοτέλης εξηγεί ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι τον ίδιο τον εαυτό τους και μάλιστα τις επιθυμίες και τις ορμές τους, καθορίζει τον χαρακτήρα τους. Αν μαθαίνουν να τιθασεύουν και να εκλογικεύουν τις επιθυμίες και τις ορμές τους, γίνονται συνετοί και πράοι, αν όχι, ασύδοτοι και οξύθυμοι. Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι διαχειρίζονται τα τρία αυτά πεδία εκδήλωσης της συμπεριφοράς τους είναι καθοριστικός για την ηθική ποιότητά τους.

B3. Η σημασία της Ακαδημίας βρίσκεται ακριβώς στο γεγονός ότι ήταν το σημείο συνάντησης σημαντικών λογίων της εποχής, που διατηρώντας και μέσα στα πλαίσια της Ακαδημίας ο καθένας τη δική του προσωπικότητα, το δικό του επιστημονικό "πιστεύω", προωθούσαν όλοι μαζί την επιστημονική έρευνα παίρνοντας ο ένας από τον άλλο χρήσιμες παρορμήσεις και επιδρώντας θετικά ο ένας στον άλλον. Ένας τέτοιος λόγιος τον οποίο είχε την τύχη να συναντήσει ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία, όταν ήρθε να σπουδάσει σ' αυτήν, ήταν ο Εύδοξος από την Κνίδα. Ο νεαρός, τότε, αυτός επιστήμονας ήταν μια από τις πιο προικισμένες προσωπικότητες της αρχαιότητας. Ήταν μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος, και ο Πλάτωνας δεν δίστασε καθόλου να του εμπιστευθεί, κατά τη διάρκεια της απουσίας του, τη διεύθυνση της σχολής του. Δεν ήταν λοιπόν μόνο τυχερός ο νεαρός Σταγειρίτης που «βρέθηκε», όπως είπε ένας αριστοτελιστής των ημερών μας, «την πιο κατάλληλη στιγμή στον πιο σωστό τόπο, εκεί δηλαδή όπου υπήρχαν οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα μπορούσαν να γονιμοποιήσουν με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο τη σκέψη του

βοηθώντας την να απλώσει μέσα σε σύντομο χρόνο τα δικά της φτερά»· πιο σημαντικό θα πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι με την απουσία του Πλάτωνα ο Αριστοτέλης είχε, από την πρώτη στιγμή, την ευκαιρία να δεχτεί εκείνην ακριβώς την επίδραση που πρέπει να ανταποκρινόταν πολύ αμεσότερα στη δική του ψυχosύνθεση, την απόλυτα σχεδόν θετική και επιστημονική, την ελάχιστα οπωσδήποτε ποιητική (τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχosύνθεση του Πλάτωνα).

B4.

γηγενής: γινόμενον, γίνεται, γίνονται, έγινοντο, γινόμεθα

έσθλος: ἐστίν, ἔσονται

μισαλλοδοξία: συναλλάγμασι

δέος: δεινοῖς, δειλοί

στρεβλός: ἀναστρέφεσθαι

ΑΔΙΔΑΚΤΟ

Γ1. Μου φαίνεται, είπα εγώ, ότι αναφέρεις ως ικανοποιητικό αποδεικτικό στοιχείο, ότι η τέχνη να γράφει κανείς λόγους δεν είναι εκείνη που θα έκανε ευτυχισμένο κάποιον αν την κατείχε. Κι όμως εγώ νόμιζα πως κάπου εδώ θα εμφανιζόταν η επιστήμη την οποία τόση ώρα αναζητούμε. Γιατί πραγματικά οι άνθρωποι αυτοί που γράφουν τους λόγους, όταν συναναστρέφομαι μαζί τους, μου δίνουν την εντύπωση, Κλεινία, πως είναι υπερβολικά σοφοί και η ίδια η τέχνη τους κάτι θαυμάσιο και σπουδαίο· και όμως αυτό δεν είναι καθόλου παράδοξο: γιατί αυτή αποτελεί μέρος της τέχνης των μάγων και (είναι) ελάχιστα κατώτερη από εκείνη, αφού αυτή γοητεύει φίδια, αράχνες, σκορπιούς και άλλα θηρία, καθώς και αρρώστιες, ενώ η άλλη τυχαίνει να γοητεύει και να ανακουφίζει και δικαστές και μέλη της εκκλησίας του δήμου και άλλα πλήθη.

Γ2.

ἔφην: φάτε

κτησάμενος: ἐκτῶ

τις: τινῶν

εὐδαίμων: εὐδαιμον

ῥῆμα: ῥήθη

φανήσεσθαι: πεφάνθω, πεφηνώς ἔστω

πάλαι: παλαίτερον

κῆλησις: κήλησι

τυγχάνει: τύχοιεν

οὐσα: ἐσομέναις

Γ3.α.

μοι: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου από το ρήμα *δοκεῖς*

εὐδαίμων: Κατηγορούμενο στο *τις* μέσω του συνδετικού ρήματος *ἂν εἴη*

ῆν: Αντικείμενο στο ρήμα *ζητοῦμεν*

ἐκείνης: γενική συγκριτική από το επίθετο *ὑποδεεστέρα*

οὐσα: κατηγορηματική μετοχή που αναφέρεται στο υποκείμενο (*ἡ δε*) του ρήματος *τυγχάνει*

Γ3.β.

κτησάμενος: επιρρηματική υποθετική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο (*τις*) του ρήματος *ἂν εἴη*

Αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση (λανθάνων υποθετικός λόγος)

Υ. εἴ τις κτήσαιο (εἶ + ευκτική)

Α. εὐδαίμων ἂν εἴη (δυνητική ευκτική)

Εκφέρεται με ευκτική που δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ:

Το διδαγμένο κείμενο δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες για τους μαθητές που έχουν μελετήσει σε βάθος.

Το αδίδακτο κείμενο έχει ένα βαθμό δυσκολίας λόγω του εξειδικευμένου λεξιλογίου που χρησιμοποιείται.

Επιμέλεια απαντήσεων των θεμάτων:

Γαρατζιώτου Γεωργία

Ελευθεράκης Αντώνιος

Μαλικούρη Νάσια

Χρυσάνθης Θάνος

Επιστημονική σύμβουλος: Αγάθη Γεωργιάδου